

למה תקעו בשופר במתן תורה?

1

יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט, א). כי עיקר השופר הוא זכירת יום מתן תורה דכתיב (דברים י) יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב. פרשנו במקום אחר כי בני ישראל זכו להוציא מכח אל הפועל זה היום של קבלת התורה. וזה היום אינו יכול להתגלות תמיד ובראש השנה שמתחדש הבריאה מכל שכן שמתחדש כוחן של בני ישראל. ויום מתן תורה מאחר שאמרו חז"ל תנאי התנה הקב"ה במעשה בראשית אם יקבלו בני ישראל התורה כו'. אם כן בזה היום מתחדש יום מתן תורה ועל ידי קול שופר יכולין להתדבק ביום הזה. ועל ידי שבני ישראל יודעין ומבררין זה כי כל העולם נברא רק בשביל התורה ומבקשים¹⁰ כתבנו בספר החיים שהוא להתדבק בתורה שנקראת עץ החיים¹¹. ובכח זה נזכר יום מתן תורה בשמים ומתחדש בחירת הקב"ה בבני ישראל. כמו שכתוב¹² שיעלה זכרוניכם לפני ובמה בשופר כנ"ל:

שמעתי קולות השופר

2

בסדר שופרות אנו מזכירים ענין מתן תורה, ואומרים "בקול שופר עליהם נגלית", וראוי להבין למה היה צריך קול שופר למתן תורה. בענין תקיעת שופר מצאנו בירושלמי (ר"ה, פרק ד, הלכה ח) שדרשו על תקיעת שופר שתהיה בתפילת מוסף מפסוק "שמעה ד' צדק" זו ק"ש, "הקשיבה רינתו" זו רינתן תורה, "האזינה תפלתו" זו תפילה, "בלא שפתי מרמה" זו תפילת המוספין, וסמך ליה "מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה משרים" (תהלים יז, א"ב), אנו רואים שפירשו מקרא זה על תקיעת שופר. א"כ צריך שיהיה בו מענין תקיעת שופר, מה שלא מצאנו בו רמז לכאורה.

והנה רבה אמר: אמר הקב"ה, אמרו לפני בר"ה מלכיות זכרונות שופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבא לפני זכרוניכם לטובה, ובמה בשופר ר"ה לך. וצריך לבאר למה דוקא תלוי בשופר קבלת המלכות והעלאת הזכרון לטובה. ונבאר ענין עירוב השטן בתקיעת שופר, כמו שאמרו חז"ל (ר"ה טו, א) "למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערוב השטן". ונבאר קצת ענין קטרוג השטן ועירובו, שהנה השטן הוא יצר הרע, אשר תחת ידו כל צבא המדות הרעות וחיל מסיחי האדם מדרך הישרה. והנה כאשר הקב"ה רוצה להביא טובה לעולם אזי הוא מתגבר בכוחותיו ונכליו להסית את האדם מדרך טובה עד שכפי טבעו תהיה זאת הטובה לרע לו, כי ישחית על ידי גאונו וכמו שכתוב וישמן ויבעט ודברים לב, טו. אמנם באמת כתיב בישראל "כי אתם המעט מכל העמים" ושם ז, ודרשו חז"ל (תולין פט, א) "שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני", א"כ מראש צורים חוצב טבע עם קדוש להרבות בעבודה ותיקון המעשים על ידי רוב טובה. אמנם כל זה הוא מצד עצם הנפשות שהן טהורות וספיר גורתם, אבל העסקים הגופניים משביתים טוהר הנשמה, ויכול להתקלקל מרב טובה ולפעמים ח"ו יגבר הקטרוג עד שאפילו ההשפעה הממוצעת ג"כ תהפך לרועץ, ועפ"י אפשר שימשך ח"ו מדת הדין קשה. מה עשה הקב"ה, ציונו לתקוע בשופר, וטבע השופר הוא לעורר את הנפש מתרדמתה ותתגבר בכחה, שאז אם היא טובה תתאזר לכסוף את הטוב ולהדבק בעבודה באהבת ד' ויראתו, ולנפש רעה תוסיף רעה, כי יחדר לקראת נקימה וכל מדה רעה שבעמקי נפשו, ע"כ היו משתמשים האומות ג"כ

ונבאר תחילה מעט מסגולת השופר, ולמה היה במתן תורה קול שופר, ומה יחס יש לקול שופר של מית לשופר של ר"ה עד שאנו מזכירים ענין בשופרות: "בקולות וברקים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם הופעת". אמנם סגולת השופר היא לעורר הכוחות הנרדמים וכמ"כ הרמב"ם בה' תשובה ופרק ג הלכה ה', ואצל ישראל הוא לעורר כח הקדושה הצפונה כמו שביארתי כמ"כ. ומטעם שבתוך עומק הלב רצון של כל אדם מישראל נוטה לקדושה ולטוב מפני קדושה נשמתו וכמ"כ הרמב"ם בה' גרושין ופרק ג הלכה כו'. ע"כ מעילה כפי לדבר מצוה, שבאמת הוא הרצון האמיתי שלו. ע"כ מ"ת שהיו ע"י כפיית הר כניגות, ורצה השי"ת שיהיו ברצון גמור לשעתו, ע"כ תקע בשופר לעורר קדושה הפנימית של ישראל ויהיו מוכנים בנפש חפצה לקדושת התורה. והנה דבר זה הוא יסוד גדול לזכותן של ישראל, כי ע"כ מוכח שכל העבירות הן רק מסיבות צדדיות ולא מלבב, ע"כ הם מקבלים בנקל חיקון. והנה בזה שעי' השופר מתעורר כח הקדושה של הנשמה שבישראל מתחזק ע"י כח האחדות בישראל, שכל הפירוד אינו כ"א מצד עיני הגוף אבל מצד עיני הנשמה ימי כעמך ישראל גוי אחד ודבר הימים א כ א.

שמעתי קולות השופר

3 בקול שופר בעת מלחמה לעורר רוח השנאה והנקמה בעם וכש"כ וירמיה ד, יט) "קול שופר שמעת נפשי תרועת מלחמה".

והנה כאשר מתגלה ע"י קול השופר עומק טבע הנפש להיטיב נסו הצללים, יוכל האדם לקבל על עצמו בנקל כל המדות הטובות והמעשים טובים, ושיהיה מוסיף על ריבוי השפע רב עבודה ודרך נכונה, א"כ אין לו במה לקטרג, כי על העבר באמת מועילה התשובה השלמה, אלא שעל ידי החומריות שגברה על הנפש מצד העונות אפשר ח"ו שתהיה הטובה ללא טובה, אבל על ידי תקיעת השופר מתראה אור הנפש הפנימית שאדרכא ע"י רוב טובה יוסיף שלמות.

הנה בשעת קבלת התורה, שהחזיר הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלה, וע"י ע"ז ב, ג, ג) גלוי וידוע לפניו שמיאונם בתורה הוא מצד עצם נפשותיהם שהן הפוכות מרצונו השלם ב"ה, וכ"מ שתתעורר עצם נקודת נפשותם כן יגדל הריחוק וההפך, אבל אצל ישראל רק מצד הריחוק המקרי יתכן להיות איזה ריחוק ומסך מבדיל בינינו לבין אלהינו, אבל בעצם הנפש קרובה לאור ד' ומתענגת על זיו כבודו ב"ה, ע"כ נגלה עליהם בקול שופר חזק מאד, ונתגלתה נקודת נפשם וקבלו התורה כולם באהבה גמורה. והנה קבלת עול מלכותו ית' היא שיהיה רצונו משועבד לרצון קונו ב"ה, ולא יעלה על דעתו רצון הפוך מרצונו, כמו שעבד המלך הנאמן לא יחשוב מחשבות נגד עזת מלכו ואדונו, וכשיהיה האדם כזה המצב יוכל לקבל כל טובות וברכות שבעולם ויועילו לו להיטיבו באחריתו. אמנם א"א שיהיה זה נגלה מצד חושך הגוף, רק על ידי השופר הצללים נסים ואור האמת מתגלה, א"כ במה יקובל עלינו עול מלכותו, ובמה יבא זכרונו לפניו לטובה, רק על ידי השופר.

והנה כל הנמצאים זולתי המלך הקדוש ב"ה לבדו אינם יודעים הכל, ויכולים לדון משפט כל דבר כפי הנראה מדרכיו, אבל עומק הנפש גלוי רק לשי"ת שהוא אלוה כל הנפשות, על כן רואה על נקודת הנפש, והיא קדושה ועו בידה להדריך את כל כוחות הגוף לקדושה, ועל ידי השופר מתגלה זה לעין כל, כי הנפש כמו שהיא בעצם טהרה מתרוממת על ידי קול השופר וחוגרת עז. ואע"פ שהמעשים בכל השנה יש למצא בהם חסרון, אינם כ"א מצד מקרים זרים, שאור שבעיסה ושיעבוד מלכיות, ע"כ תערב תפילתו להסר ממנו כל פגע רע וכל שטן ונשוב לשמור חוקי רצונו ב"ה בכל לב. א"כ אע"פ שכל עיסקנו בתפילתנו ביום הנורא רק על כבוד האל ב"ה, אל יחשוב אדם שח"ו לבכינו רחוק מזה ועינינו אל בצענו, לא כן כי על ידי השופר מתגלה אמיתת הנקודה, וזה גורם שהכל יכירו שא"א לשום כח בעולם

לשפוט את עם ד' רק ד', שופטנו ומלפניו ב"ה יצא משפטנו כמ"כ עיניך תחזינה משרים" (תהלים יז, ג).

א"כ זמן תקיעת שופר היא עת חפץ להשריש בלבבו הסכם חזק על קיום התורה והמצוה לכל השנה, ודבר זה יסייע שגם כל ימות השנה הקדושה הפנימית מתחזקת עד שאין צריך לשום יסורין ח"ו, ולמדנו זה מדברי רז"ל (ר"ה טו, ג) "כל שנה שאין תוקעין לה בתחלתה מריעין לה בסופה, מ"ט דלא איערבב שטן", כי כיון שלא הזריח עומק טהרת הנפש בראש השנה יוצרך ח"ו לביטושין ויסורין להזריח אור הנפש על מחשכי החומר, ומכלל דבריהם נשמע שעל ידי תקיעת שופר וההכנה לכל השנה בעת התקיעה יסורו כל המקטרגים, ו"אין שטן ואין פגע רע" (מלא"ה, יח), רק טוב וחסן וכבוד יתן ד' להולכים בתמים. (עפ"י תהלים פד, יג).

שמעתי קולות השופר

ונבאר לפי עניות דעתי תכלית תקיעת שופר, וכמה גדול כח ישראל כזה עד שע"ז נאמר: "אשרי העם ידעי תרועה" (תהלים פט טו) ודרשו חז"ל "שיודעים לרצות את בוראם בתרועה" (מדרש תהלים מזמור פא) ותוכן הדבר כי הכתוב אומר "ועמך כלם צדיקים" (ישעיה ס כא), הרי הרצון האמיתי של כל אחד מישראל לקדושה ולהיות קרוב אל השי"ת וכדחז"ל: "רצוננו לעשות רצונך וכו'" (ברכות יז, א), אלא שהמעשים נעשים כקיר ברזל "עונתיכם היו מבדילים וגו'" (ישעיה נט ג). והנה ר"ה זה היום תחילת מעשיך, מתעורר הכח הקדוש כמו שהוא בעצם, כי זה חק שיום ההתחלה נשארת בו סגולת הקיום, וכדברי הירושלמי בספ"ג דר"ה (הלכה ח): "לא במהרה אדם נופל ביום גנוסיא שלו", והיינו שבו ביום מתחזק עליו כח הקיום וההויה כמו שהי' ביום הולדתו שיצא אל המציאות. וסגולת הבריאה נשארה בישראל, ע"כ מתחזק ביום זה כח קדושת נפשות ישראל כמו שהוא בטבע טהרתם. וזהו שאנו אומרים בזכרונות: "זה היום תחילת מעשיך וזכרון ליום ראשון", כי ע"י שהוא תחלת המעשה מתוך כך נזכרת בו זכות הקדושה כפי מה שהיתה כלולה בנפשות ישראל ביום ראשון קודם ששלטו הקלקולים מצד הסיבות החיצוניות.

שמעתי קולות השופר

ג. להזכירנו מעמד הר סיני, שנאמר בו וקול השופר חזק מאד, ונקבל על עצמנו מה שקבלו אבותינו על עצמנו באמרם נעשה ונשמע.

רבי יצחק לוי

והביאור בזה, כי יסוד ושורש ר"ה הוא כמ"ד זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, וכדאיתא מהארז"ל אשר בכל שנה ושנה כל הדברים חוזרין לקדמותן ובר"ה מחדשת הבריאה ומתהווים שוב כל הענינים שהיו במעשה בראשית עם כל סדר הדורמיטא והנסירה כיל"ח, כי כל שנה היא יחידה מיוחדת בבריאה, ובריאת העולם מחדש, וכהא דאיתא באוה"ח הק' בפרשת בראשית, שכל הבריאה לא נבראה אלא לשה ימים, ורק בכח השבת יש התחדשות הבריאה לשה ימים שאח"כ, כן יש בכל ראש השנה כחי' התחדשות הבריאה וחידוש מלכותו ית'.

ולפ"ז מכבאר ענין המשפט והדין בר"ה, דמאחר שהיום הרת עולם פי' שהוא יום חידוש הבריאה, ע"כ יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, יש דיון למעלה אם מתמלא על ידם היעוד והמטרה שיעד הכורא ית"ש בבריאת העולם ע"פ סודות הבריאה הידועים אליו ית"ש, והאם הטוב שבעולם מתגבר על הרע, או ח"ו להיפך שהכל מתנהג נגד הכוונה העליונה, שאז אין צורך בו.

ומכיון שיום זה הוא התחדשות הבריאה יש בו עוד פרט עיקרי, שהיות שכל הבריאה היא בשביל ישראל וכמאחז"ל (בר"ר א) לא נברא העולם אלא בשביל ישראל שנקראו ראשית וכשביל התורה שנקראת ראשית, ואם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני, הרי כיום התחדשות הבריאה מתחדשת בכל שנה כריתת הברית שבין קוב"ה וישראל להיותם עם הנבחר ע"י התוה"ק, וכן מרומז בפסוק אתם נצבים היום כלכם לפני ה"א וגו' לעברך בברית ה"א, דאיתא בספה"ק היום רמז ליומא דדינא בו אתם נצבים כלכם לפני ה"א לדין, היום הזה הוא יום לעברך בברית, יום כריתת ברית מחדש, שזה קיום הבריאה, וזה עיצומו של חג להכתיר מלכותו ית' עלינו מחדש, וכמ"ד בזה"ק כפי בר נש לאמלוכי לקוב"ה על כל אבר ואבר דילי, ועד"ז י"ל גם בפסוק ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום, שמרומז בו ג"כ על האי יומא.

והנה בר"ה הוא יום חידוש בריאה, נה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, והגיד ביום אבר אבריה וצלהיה שענין השופר הוא ופרת רוח היום הדינים בלב ישראל, כמו שהיו בתחילת הבריאה שכתוב ויפת באפיו נשמת חיים, ויהי שבספרי (פ' בהעלותך) שהקב"ה הוא המוקע היינו שחיות משה טפי הקב"ה בתלבשת בתקיעה, ופי"כ השופר מוציא אפי' לנו שכבר בלתי ונאבדה היותו סמנו לנברא, אם עכ"פ הוא יודע ומבין לפצו בו ברע הוא ומתאמץ להשיג חיים הדינים, וזכה לחיים הדינים, ומקטן סגולת הדינים.

הנה בר"ה הוא יום חידוש בריאה, נה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, והגיד ביום אבר אבריה וצלהיה שענין השופר הוא ופרת רוח היום הדינים בלב ישראל, כמו שהיו בתחילת הבריאה שכתוב ויפת באפיו נשמת חיים, ויהי שבספרי (פ' בהעלותך) שהקב"ה הוא המוקע היינו שחיות משה טפי הקב"ה בתלבשת בתקיעה, ופי"כ השופר מוציא אפי' לנו שכבר בלתי ונאבדה היותו סמנו לנברא, אם עכ"פ הוא יודע ומבין לפצו בו ברע הוא ומתאמץ להשיג חיים הדינים, וזכה לחיים הדינים, ומקטן סגולת הדינים.

כי זה היום יו"ט של ר"ה הוא יום הדביקות וכריתת ברית מחדש, דמשמעות כריתת ברית היינו שאין שום מחיצה ומסך המבדיל בין יהודי לאביו שבשמים, וכמו שאחז"ל (סנהדרין סד) במתניתא תנא הנצמדים לבעל וכו' כצמיד ע"י אשה, ואתם הדבקים בה"א דבוקים ממש, ופירש"י דבוק משמע מחובר טפי מצמיד, כי צמידין אינן מחוברין ונמשכין וזוין אילך ואילך, וענין הברית שבין קוב"ה וישראל שיהיו דבוקים בו ממש.

וכדאיתא בספה"ק שתכלית התורה והמצוות הם עצות אך שיהודי יגיע לכו תדבק, וכדרך שכתב הרמב"ן (דברים יא) במשמעות הדביקות וז"ל ויתכן שתכלול הדביקה לומר שתהי' זוכר ה' ואהבתו תמיד, לא תפריד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך בשכבך ובקומך עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו ולבו איננו עמהם אבל הוא לפני ה', ויתכן כאנשי המעלה הזאת שתהי' נפשו צרורה בצרור החיים כי הם עצמם מעון לשכינה וכו', והוא כדברי הרמב"ם (פ"י דתשובה ה"ג) וז"ל וכיצד היא האהבה הראוי' שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנוי' מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין כשהוא אוכל ושותה, יוחר מזה תהי' אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד, והוא ששלמה אומר דרך משל, כי חולת אהבה אני, וכל שיר השירים משל הוא לענין זה, ע"כ. וזהו ברית הדביקות שבין ישראל להקב"ה.

והנה למדרגה הזאת הגיעו עם ישראל כמעמד הנהגה בקב"ה שפירחה נשמתם מכלות הנפש מאהבה ודביקות בה', והוא גופא ענין כריתת הברית בר"ה עם התחדשות כל הבריאה, וכמרומו בענין שופר כמ"ש רבינו סעדי' גאון באחד הטעמים של תקיעת שופר וז"ל, להזכירנו מעמד הר סיני שנאמר בו וקול שופר וגו' שנקבל על עצמינו את הברית שקיבלו בהר סיני שבאו כולם בברית יחד, עכ"ל, ומה"ט' אנו אומרים בשמ"ע בשופרות אתה נגלית וכו' כל הענין באריכות, כי גם בר"ה יש בחי' זו, וב' הענינים הנז' הן ענין יום הדין והן ענין כריתת הברית בין קוב"ה וישראל היינו הך כדברים הקשורים בענין התחדשות הבריאה לשנה החדשה.

והנה בר"ה הוא יום חידוש בריאה, נה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, והגיד ביום אבר אבריה וצלהיה שענין השופר הוא ופרת רוח היום הדינים בלב ישראל, כמו שהיו בתחילת הבריאה שכתוב ויפת באפיו נשמת חיים, ויהי שבספרי (פ' בהעלותך) שהקב"ה הוא המוקע היינו שחיות משה טפי הקב"ה בתלבשת בתקיעה, ופי"כ השופר מוציא אפי' לנו שכבר בלתי ונאבדה היותו סמנו לנברא, אם עכ"פ הוא יודע ומבין לפצו בו ברע הוא ומתאמץ להשיג חיים הדינים, וזכה לחיים הדינים, ומקטן סגולת הדינים.

ע"כ אמר להם אכלו משמנים וכו' היינו את המשמנים והממתקים שיש ביום הק' הזה כי קדוש היום לאדוניתנו, שהוא יום כריתת ברית מחדש ובו כל יהודי ממליך עליו מחדש את הקב"ה, קבלו עליכם את הברית מכאן ולהבא, והוא ע"ד שמפרש בספה"ק תולדות יעקב יוסף (ע"י פרשת פנחס) מאחז"ל ג' ספרים נפתחים בר"ה, צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים וכו', היינו שפוחחים שלשה ספרים חדשים שכל אחד רושם את עצמו לשנה החדשה באיזה שרצה, ואם מקבל עליו לשנה החדשה להיות נמנה בין הצדיקים ושימלא יעודו ותפקידו בעולמו מעתה, ע"ז נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים, ובינונים ורשעים וכו' היינו אלו שלא מקבלים עליהם למלא את יעודם ותפקידם בשנה הבאה, ממלא אין להם עוד תפקיד בעולמם.

מיום ליום "קול השופר הולך וחזק" וחדר לתוכנו, הולך ומתגבר העוז של הופעת ד' עלינו ובימינו, בבניין הארץ וסדרי קיבוץ גלויות המקדשים שם ד' לעיני כל אפסי ארץ, משנה לשנה הולכת ומשתכללת שלמותנו, שלמות עמנו ושלמות ארצנו, שלמות נשמתנו הכללית, והשלמות הפרטית של כל אחד מאיתנו, שלמות של קיום כל התורה כולה, והנצח זו ירושלים" ונצח זה הולך מתברר ומתבהר לעינינו, נחדיד לתוכנו את סילות השופר של מתן תורה, נזכך את עצמנו ונזכור היטב את אזהרת נביאינו "איש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם", מתוך כך נתרומם ונתנשא עד שנפגוש את קול שופרו של משיח, וזהו ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ובאו האבדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לדי' בתר הקדש בירושלם".

הנהגה בר"ה הוא יום חידוש בריאה, נה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, והגיד ביום אבר אבריה וצלהיה שענין השופר הוא ופרת רוח היום הדינים בלב ישראל, כמו שהיו בתחילת הבריאה שכתוב ויפת באפיו נשמת חיים, ויהי שבספרי (פ' בהעלותך) שהקב"ה הוא המוקע היינו שחיות משה טפי הקב"ה בתלבשת בתקיעה, ופי"כ השופר מוציא אפי' לנו שכבר בלתי ונאבדה היותו סמנו לנברא, אם עכ"פ הוא יודע ומבין לפצו בו ברע הוא ומתאמץ להשיג חיים הדינים, וזכה לחיים הדינים, ומקטן סגולת הדינים.